

[B] **“NOOIT HETZELFDE ZICHZELF”.**
RECENTE POËZIE VAN HANS GROENEWEGEN

Om het werk van Hans Groenewegen recht te doen, zou je met een recensieteam moeten zijn. Iedere recensent in het team heeft een andere leeshouding, legt andere intertekstuele verbanden, heeft een andere smaak. De veelheid van stemmen en verwijzingen die Groenewegen presenteert, zou beantwoord moeten worden door een veelheid aan oren. Mijn eenzame opsluiting in mijn eigen voorkeuren – die enerzijds het lezen van en het schrijven over poëzie zo aangenaam maakt – zorgt er anderzijds voor dat mijn leeservaring van Groenewegens oeuvre nogal gefragmenteerd is.

Er zijn gedichten die ik koester en blijf herlezen. Een gedicht als ‘buitenwoords’ uit de debuutbundel *GRONDZEE* (2000) bijvoorbeeld.

de lamp verdiept om mijn ogen het donker.
ik ben ten dode op liefde geschreven.

ik dronk met hen. ze vloekten, zongen, zwegen.
zij leefden vergetel, overleven doe ik.

ik heb in de wijk poesjes verdronken.
ik heb in de poolzee de zon afgezonken.

in mijn adem heb ik de woorden verstikt.

Wellicht spreekt dit gedicht me zo aan door de echo die ik hoor doorklinken van Lodeizens eenvoudig ontwapenende ‘3’ (“o kus mij, o omarm mij”; “ik heb gestolen”). Daarnaast bevat de slotregel van dit gedicht een sleutel tot veel van Groenewegens werk. We zien niet alleen het ademmotief dat zo obsessief de bundel *zuurstofschuld* (2008) overheerst, interessanter nog is de paradoxale zelfopheffing: de woorden van dit gedicht worden uiteindelijk verstikt in de eigen adem van het dichterlijke ik.

Dit laatste viel Erik Lindner in zijn recensie van *zuurstofschuld* ook op: “Het rare met deze poëzie is dat die zichzelf telkens opheft.” Daarmee kom ik bij een ander stuk van mijn verbrijzelde lezing: irritatie over de zelfwissende eigenschap van deze poëzie die bij mij een naar gevoel van nutteloosheid teweegbracht. Dat de dichter zich bewust is van deze overtreffende trap van verstoppertje spelen,

lees je bijvoorbeeld in een gedicht als 'leeuwerik' (*zuurstofschuld*). De eerste strofe behandelt de voorkennis van hij die de "leeuwerik" (de romantische dichter die zich in verzen uitzingt?) "gezocht heeft"; "wetend, een leeuwerik / kan in weiden dalend en stijgend in de lucht verdwijnen / en de glinsterende lijnen ontspringen nergens meer." Oftewel: in zijn gedichten kan de dichter verdwijnen en de lezer zoekt vruchteloos en eindeloos "naar de monding van wat hij hoorde". De tweede strofe gaat echter niet uit van "wie gezocht heeft" (en dus niet vond) maar vangt aan met "wie vinden". Hoe vergaat het hen? Zij zoeken "zo dicht als zicht maar mogelijk is / langs de helle zon, en vond en ving, zag in een korte overgave / van de lucht duizend leeuweriken in zijn netvlies dwarrelen". Hier manifesteert zich de Ideale Lezer van Groenewegens poëzie: zo nauwkeurig, zo *dicht* mogelijk lezen, iets vangen, je daar volledig aan overgeven en als beloning voor je zoekwerk een duizeling van betekenissen voor je geestesoog zien opdoemen.

Tot die overgave ben ik lang niet altijd bereid en, eerlijk is eerlijk, over het algemeen genomen was mijn leeservaring tot aan de laatste bundel nog het beste te vergelijken met de Processie van Echternach: een gekunsteld en wat ouderwets geheel waar een storend-heilige geur uit opstijgt die je monddood maakt omdat je het omineuze gevoel hebt dat dit gebeuren zich afspeelt op een niveau waar je net niet aan kunt en wilt raken en waar je dus ook niet echt over kunt oordelen. Genetisch doen de bundels denken aan het vroegere ritme van de processie: drie stappen naar voren en twee terug. Doorlopend herneemt en herschrijft Groenewegen gedichten uit eerdere bundels en uit tijdschriftpublicaties; dragende thema's en motieven – hoe sterk ze ook de afzonderlijke bundels bepalen – blijven zelden beperkt tot één bundel maar vloeien over de randen van bundels in elkaar over. De Processie wordt hier eindeloos, we zien altijd maar een voorlopig-definitieve uitkomst van het proces: "terwijl hij zich doorschraapt, schrijft hij zich uit" (*zuurstofschuld*). Het gedicht dat je nu leest, kan in de volgende bundel metamorfoserend tot een net wat ander gedicht: ze zijn "nooit hetzelfde zichzelf" (*van alle angst ontdaan*).

Met dit laatste citaat zijn we aanbeland in Groenewegens recentste bundel, *van alle angst*

ontdaan (2011). Wat geldt voor al het voorgaande werk, gaat in extremis op voor deze bundel. Hoewel het doodsmotief de bundel bijeenhoudt, zijn de verschillen tussen de afdelingen hier zo groot dat ik me bij Daniël Rovers aansluit wanneer hij opmerkt: "Soms lijken ze wel van een andere dichtershand afkomstig." Bewondering en irritatie gingen hier weer hand in hand. Irritatie over een cyclus als 'Jaarviering' waarin rozen maand na maand, gedicht na gedicht aanleiding geven tot flauwe neologismen en te bestudeerd rijm. Ook hier is de zelfvernietigende functie van deze poëzie weer aanwezig.

februari

een winterroos belichaamt roosgemis.
men kweekt in kassen zichtbaar wat niet is
een fakeroos, waardeloos. let op de woorden
roos die werkelijk missend rozen is

Toch moet ik, als in de Processie, op mijn schreden terugkeren. Het omwerken van de afdeling 'Welbehagen *niet behagen*, saunasteno' uit *zuurstofschuld* tot 'Stemmen' in *van alle angst ontdaan* is een meesterzet. De korte, harde zinnen die in deze twaalf gedichten in juxtapositie staan ("op de planken heeft iedereen gelijk. ertussen net zo"), de uit hun verband gerukte vragen ("heb jij dat [wat??? WB-D] bij hem neergelegd?"; "als het niet klopt, waar is het dan?") en het subtiële spel dat vanaf de eerste zin met de lezer gespeeld wordt ("blijft dit onder ons?"), maken deze afdeling tot een poëtische plaats waar ik graag vertoef.

Het sterkste gedicht van deze bundel, 'van einden', heeft Groenewegen betekenisvol voor het laatst bewaard. Onontkoombaar speelt hier de kennis mee dat Groenewegen kanker had en dat de drie dichters die hij het hoogst acht (Hans Faverey, Kees Ouwens, Lucebert) aan diezelfde ziekte zijn overleden. Het gedicht is een krachtige reflectie op kanker, op het al dan niet overleven ervan en het schrijven erover, vanuit de confronterende openingsvragen:

groeit het reddende ook? ook nu het woekerende
ook nog
mijn vingers van de zinnen breekt? ook nu het
woekerende ook nog

woorden met tongwortel en al uit mijn mond trekt?
groeit
het reddende ook nu het woekerende ook nog rendeert?

Groenewegen tilt zich hier eigenhandig en welbewust op tot het niveau van “h.f. die k. kreeg” en op wiens bekende gedicht hij varieert met “*say / say d.o.o.d. zeg het*”. Ouwens vinden we terug in de regels: “ik greep naar wat losgelaten loslieten de ontweken lippen van k.o. / dezelfde die diezelfde k. voor het onontkoombare kiezen kreeg” en Lucebert licht paradoxaal op in “het laaiende donker dat in het lichtende oor van l. ontvangen is, laat ik / allerluchtigst weerklinken in het tongewelf van het verduisterd verhemelte”. De apotheose die daarop volgt, en waarin de vierde dichter van dit gedicht zich ophoudt, citeer ik integraal om daarna, voor nu, te zwijgen.

tot ik van alle angst ontdaan ben maar woekert het reddende ook? reik, reik

reik naar mij, ergens zijn wij, teder, teer, erg smerig, van aarde, aanraakbaar

w.g. h.g.

WILLEM BONGERS-DEK

HANS GROENEWEGEN, *van alle angst ontdaan*,

Wereldbibliotheek, Amsterdam, 2011, 80 p.

HANS GROENEWEGEN, *zuurstofschuld*, Wereldbibliotheek,

Amsterdam, 2008, 80 p.